

TISA

TRADE IN SERVICES AGREEMENT

DE TRADE IN SERVICES AGREEMENT (TISA) VORMT EEN BEDREIGING VOOR PUBLIEKE DIENSTEN ALS ZORG EN ONDERWIJS. ALS HET VERDRAG WORDT DOORGEVOERD BETEKEN DAT MEER MARKTWERKING IN VERSCHILLENDE DIENSTEN. HET TERUGDRAAIEN VAN (GEFAALDE) PRIVATISERING EN MARKTWERKING ZAL MET HET AFSLUITEN VAN TISA EEN STUK MOEILIJKER WORDEN.

Colofon

Titel TISA

Uitgegeven door FNV Zorg & Welzijn, FNV Overheid en FNV Publiek Belang in samenwerking met Stichting Onderzoek Multinationale Ondernemingen (SOMO) en Transnational Institute (TNI)

Auteurs Bas van Beek en Jilles Mast

Eindredactie Sophia Beunder en Lot van Baaren

Vormgeving Karen Paalman, www.getlos.nl

Illustraties Milo Rottinghuis, www.milo.nu

Met dank aan Roos van Os en Myriam Vander Stichele

2016

TISA IN DE SCHADUW

De kans is groot dat je nog nooit van TiSA hebt gehoord. Het is een handelsverdrag over diensten waar de Europese Unie, de Verenigde Staten en 21 andere landen' op dit moment over onderhandelen. Hoewel de gesprekken over dit verdrag al in 2013 zijn begonnen en eind 2016 moeten zijn afgerond, is er in de media nog vrijwel niets over te horen. Ook de Nederlandse politiek lijkt zich er weinig zorgen over te maken. Zelfs in de campagnes tegen TTIP kom je TiSA zelden tegen.

Dat moet nodig veranderen. TiSA is namelijk een van de belangrijkste handelsverdragen van dit moment. Dat heeft alles te maken met het onderwerp.

TiSA, de naam staat voor *Trade in Services Agreement*, gaat over diensten². Diensten zijn voor de Nederlandse economie zeer belangrijk en spelen in de internationale handel een steeds grotere rol. Meer dan de helft van onze economie bestaat uit het leveren van diensten in zorg, onderwijs, transport, telecommunicatie, water, etcetera. Maar liefst drie van de vier werkende mensen in Nederland is bezig met het leveren van diensten. Sommige critici gaan zelfs zo ver dat ze TTIP een 'afleiding' noemen voor TiSA. Met andere woorden: dat in de schaduw van kleine broer TTIP het TiSA verdrag zonder al te veel tegenwerking kan worden uitonderhandeld en ingevoerd, met alle gevolgen van dien. Het betekent ook dat het weinig uitmaakt als TTIP

niet doorgaat, wanneer daarna TiSA wel wordt afgesloten.

TiSA is daarmee een smaakmakend ingrediënt in de lettersoep van handelsverdragen die de laatste tijd over ons uit wordt gestort. Want dat de EU druk aan het onderhandelen is, moge duidelijk zijn. Er is natuurlijk TTIP met de VS, maar ook CETA (het verdrag

met Canada) en zo zijn er nog veel meer onderhandelingen gaande. Achter gesloten deuren – veelal buiten het bereik van vakbonden, parlementsleden, maatschappelijke organisaties en met ‘hulp’ van multinationals – wordt in deze verdragen de toekomst van onze economie en samenleving vastgelegd.

Al met al reden genoeg om TiSA uit de schaduw te halen.

¹ De deelnemende partijen zijn: Australië, Canada, Chili, Colombia, Costa Rica, Europese Unie, Hong Kong, IJsland, Israël, Japan, Korea, Liechtenstein, Mauritius, Mexico, Nieuw Zeeland, Noorwegen, Pakistan, Panama, Peru, Taiwan, Turkije, Verenigde Staten en Zwitserland.

² Binnen TiSA wordt er onder andere gesproken over: zorg en medische diensten, transport (van zee- en luchtvaart tot spoor, streek- en stadsvervoer en taxi's), financiële diensten (van banken tot verzekeringen), onderwijs, energiediensten, overheidsaanbestedingen, juridische diensten, pakketbezorgdiensten, media, telecommunicatie, elektronische handel, toerisme, en meer.

HET DOEL VAN TiSA

"TiSA komt direct voort uit de heersende gedachte dat meer competitie betere en efficiëntere diensten oplevert. Maar efficiënt voor wie vraag ik me af?"

Om een antwoord te kunnen geven op de vraag wat dit verdrag voor ons zal betekenen, hebben we contact gezocht met Myriam Vander Stichele, werkzaam bij onderzoeksorganisatie SOMO. Zij is een van dé experts in Nederland als het gaat om internationale handelsverdragen. Als we haar bij haar thuis ontmoeten, wordt ze bijna aan ons zicht onttrokken door de enorme stapel papier die op tafel ligt. Rapporten, notulen, gelekte documenten, de verschillende posities in de deelnemende landen en nog veel meer, allemaal over TiSA.

‘De Europese Unie ziet TiSA als een manier om zichzelf uit de crisis te exporteren’, begint Vander Stichele. ‘Europa

heeft een zeer sterke dienstensector en is de grootste exporteur van diensten ter wereld. Door middel van TiSA kunnen nieuwe markten worden geopend in andere landen en dat zou moeten leiden tot grotere winsten, economische groei en werkgelegenheid.’ Volgens schattingen van de Europese Unie zou TiSA in potentie op termijn 15,6 miljard euro per jaar aan extra economische groei kunnen opleveren. Dat klinkt als een groot bedrag, maar komt neer op ongeveer 0,1 procent van het totale BNP van de EU.

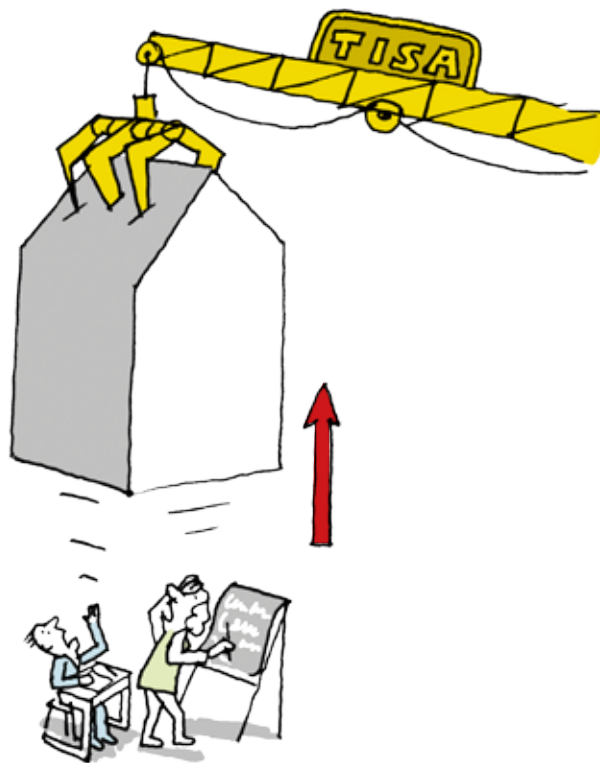
De TiSA-landen willen de handel in diensten laten toenemen door het weghalen van wat ‘handelsbarrières’ worden genoemd. Deze barrières zijn het bedrijfsleven een doorn in het oog omdat

ze de handel onnodig zouden beperken. Vander Stichele: 'Kijk, als je vanuit het bedrijfsleven redeneert, dan wil je dat de hele wereld dezelfde regels heeft. Nu is het zo dat als je als bedrijf een land binnenkomt, dat je je aan bepaalde regels moet houden. En in weer een ander land zijn er weer andere regels. En dat wordt als een extra kostenpost gezien. Die kosten er uit krijgen is waar het bij TiSA om gaat.'

Het probleem is dat deze 'barrières' regels kunnen zijn waar een samenleving juist baat bij heeft. Bijvoorbeeld de garantie dat een dienst als gezondheidszorg, onderwijs, water of telecommunicatie voor iedereen toegankelijk en betaalbaar is. Of dat een land de groei van een lokaal bedrijf dat duurzame energie produceert stimuleert, omdat het tegengaan van klimaatverandering in het publieke belang is. Deze garanties en mogelijkheden staan de laatste jaren onder grote druk. Door TiSA komen ze verder in de knel.

Doordat in TiSA wordt gefocust op het openen van markten elders, wordt er volgens Vander Stichele voorbij gegaan aan het feit dat 'onze' diensten op hetzelfde moment óók worden blootgesteld aan meer concurrentie. 'TiSA komt direct voort uit de heersende gedachte dat meer competitie betere en efficiëntere diensten oplevert. Maar efficiënt

voor wie vraag ik me af? Efficiëntie is gericht op kostenvermindering en niet zozeer op wat het beste is voor de klant of de werknemer. De werkgelegenheid en koopkracht worden er niet altijd groter door en zeker in het geval van grote bedrijven gaat er veel geld naar de top. Als het gaat om buitenlandse bedrijven, dan verdwijnt de winst naar het buitenland. Daar wordt veel te weinig rekening mee gehouden', aldus Vander Stichele. Meer concurrentie is lang niet altijd beter voor de groei van de totale economie, laat staan voor de kwaliteit van het werk of de duurzaamheid, of de omvang van de werkgelegenheid.

REALLY GOOD FRIENDS OF SERVICES

"We gaan naar de banken en vragen wat ze willen."

De landen die aan TiSA meedoen noemen zichzelf de *really good friends of services*, de heel goede vrienden van diensten. Voor het grootste deel bestaat deze groep uit rijke landen, maar er zijn ook enkele ontwikkelingslanden aangesloten zoals Pakistan, Peru en Panama.

De reden dat deze landen zich zo hebben genoemd, is omdat ze een zeer grote dienstensector hebben die meer vrijhandel eiste. Dat geldt vooral voor de EU en de VS. Gezamenlijk is de groep heel goede vrienden verantwoordelijk voor maar liefst twee derde van alle internationale handel in diensten.

Het uiteindelijke doel van deze groep is om wereldwijd verdragen over diensten af te sluiten, ook in de Wereldhandelsorganisatie, waarvoor TiSA het model moet worden. Volgens Myriam Vander Stichele zijn met name de EU en de VS zich goed bewust van hun sterke internationale positie en de voordelen die zo'n verdrag zou opleveren. 'Ze weten heel goed hoe competitief ze zijn en willen daarom per direct alle markten open zetten. Ontwikkelingslanden zullen door deze enorme concurrentie nooit in staat zijn om hun eigen diensten op te bouwen.'

Weinig ontwikkelingslanden en opkomende economieën zijn daarom enthousiast over een verdrag over diensten en de meeste doen niet mee

aan de onderhandelingen. Het risico is dat ze daarmee tussen de wal en het schip raken. Sluiten ze zich aan bij TiSA, dan moeten ze opboksen tegen grote westerse dienstenmultinationals. Leggen ze het verdrag naast zich neer, dan zitten ze met het probleem dat er handel aan hun neus voorbij zal gaan, of dat ze in de toekomst zullen moeten toegeven aan een (bilateraal) verdrag dat gebaseerd is op TiSA.

Top-Down Lobbyen

Het is algemeen bekend dat er rondom handelsverdragen uitgebreid wordt gelobbyd door het bedrijfsleven. Maar als het gaat om de handel in diensten is het interessant om even stil te staan bij hoe dit in zijn werk gaat. In plaats van het 'normale' lobbyen waarbij het bedrijfsleven op bezoek gaat bij de Europese Commissie, gebeurt het hier namelijk ook andersom. De EU zoekt actief de samenwerking met het bedrijfsleven op. Het is een lobby van bovenaf.

'Dit gebeurt al sinds de jaren negentig', vertelt Vander Stichele. 'De Verenigde Staten kwamen bij internationale onderhandelingen opeens aanzetten met vijfhonderd man in hun delegatie. Meer dan de helft daarvan was afkomstig uit het bedrijfsleven. In reactie hierop keerde ook de Europese Commissie zich haastig naar de Europese dienstensector

toe, met het verzoek om haar van advies te voorzien.' In 1999 werd zo het European Services Forum opgericht, dat nu een van de grootste lobbyorganisaties van Europa is.

Ook in Nederland is er een lobby van bovenaf, aldus Vander Stichele. 'Toen ik het Nederlandse Ministerie van Financiën vroeg op welke wijze zij hun standpunt voor de financiële dienstensector binnen de Wereldhandelsorganisatie bepaalde, was het antwoord simpelweg: we gaan naar de banken en vragen wat ze willen.'

Vriendendiensten

Het is dus niet overdreven om te zeggen dat de onderhandelingsagenda van TiSA afstamt van het wensenlijstje van grote dienstenmultinationals. Grote dienstverleners – die zich veelal hebben verenigd in coalities zoals het al eerder genoemde European Services Forum en de Amerikaanse Coalition of Service Industries (CSI) – hebben veel meer invloed op de onderhandelingen dan maatschappelijke organisaties.

Zo mocht Samuel di Piazza, de voorzitter van CSI, in het Amerikaanse congres vertellen dat 'vrije markt principes' centraal moeten staan in TiSA. Di Piazza werkte op dat moment voor Citigroup, een van de grootste banken ter wereld én medeveroorzaker van de kredietcrisis. Di Piazza had geen enkele moeite om

voor het congres te pleiten voor meer marktwerking in (financiële) diensten. 'Marktprincipes' moesten volgens de bankier leidend zijn als het ging om diensten en niet de overheid. Dat deze principes soms even losgelaten moeten worden, bijvoorbeeld als er een crisis uitbreekt en banken zoals Citigroup gered moeten worden met miljarden aan belastinggeld, liet hij in zijn speech gemakshalve achterwege.

Het zou ook goed kunnen dat het bedrijfsleven toegang heeft tot de geheime onderhandelingsdocumenten.

Het is bekend dat dit bij een eerder internationaal verdrag over diensten, de General Agreement in Trade en Services (GATS), wel het geval was. Of dit bij TiSA ook gebeurt, is niet bewezen. Dat het bedrijfsleven veel van het verdrag af weet is een feit. Vander Stichele: 'Ik was vorig jaar aanwezig bij een bijeenkomst over de TiSA onderhandelingen. Deze was georganiseerd door het European Services Forum, maar het was net of de Europese Commissie zelf de presentatie gaf. Het was werkelijk schokkend om te zien hoeveel interne informatie zij hadden.'

GEVOLGEN TISA

"Dus de volksvertegenwoordiging gaat zich binden aan allerlei regels, maar die bedrijven zijn niet gebonden. Die verplichten ze niet eens om de beste diensten te verlenen."

De invloed die de lobby van het bedrijfsleven heeft gehad, is duidelijk terug te zien in de agenda en voorstellen die in de TiSA onderhandelingen worden besproken. Diensten worden hierin beschouwd als weinig meer dan een product. Als iets waarmee bedrijven op de markt (veel) geld kunnen verdienen.

Maar diensten zijn natuurlijk veel meer dan dat alleen. Ze hebben namelijk ook, en in een aantal gevallen zelfs vooral, een maatschappelijk doel. Onderwijs, zorg of de stabiliteit van het financiële systeem zijn allemaal zaken waar we als samenleving voor moeten zorgen en die we niet kunnen overlaten aan enkel het bedrijfsleven of de vrije markt. En

dat is de kern van het probleem met TiSA. Het verdrag is een volgende stap in het uitbreiden en vastleggen van marktwerking in de dienstensector. De overheid trekt zich steeds verder terug uit de samenleving en laat de taken die ze vroeger op zich nam steeds vaker over aan de markt. Door deze privatisering worden diensten die vroeger beschermd werden tegen concurrentie vanwege hun publieke karakter, blootgesteld aan de krachten van de vrije markt. TiSA versterkt dat proces.

Publieke Diensten

Dit zie je in TiSA in het bijzonder terug als het gaat over publieke diensten. Tot onze verrassing wordt er in TiSA namelijk

helemaal geen melding gemaakt van publieke diensten. Dat heeft te maken met de manier waarop deze diensten worden gedefinieerd. In de strikte zin is een publieke dienst volgens TiSA volledig in handen van de overheid (dus geen private concurrenten) en heeft geen winstoogmerk. Kijken we bijvoorbeeld naar de zorg, dan wordt al snel duidelijk dat deze sector volgens TiSA dus geen 'echte' publieke dienst is. Hetzelfde geldt voor onderwijs. Op slechts enkele sectoren na (zoals politie en justitie) zijn er dan geen publieke diensten meer in Nederland. Daarom bestaat er ook in de wereld van de internationale handel interesse in gezondheidsdiensten en onderwijsdiensten. Met als gevolg dat delen van deze sectoren wel degelijk onderdeel zijn van het verdrag en dus open worden gesteld voor concurrentie uit het buitenland. TiSA-landen behouden hun recht om onderwijs en dergelijke met publiek geld te financieren, maar de grens tussen publieke en commerciële diensten wordt steeds vager.

Wel de lusten niet de lasten

Tot haar verbazing merkte Vander Stichele dat er in de onderhandelingen voortdurend wordt gesproken over het disciplineren van overheden, maar niet over het disciplineren van het bedrijfsleven. 'Dus de volksvertegenwoordiging gaat zich binden aan allerlei regels,

maar die bedrijven zijn niet gebonden. Die verplichten ze niet eens om de beste diensten te verlenen. Er wordt in TiSA nergens gezegd dat hét doel van het verdrag is om dienstverlening te verbeteren voor klanten, of dat het gaat over de noden van de maatschappij of duurzaamheid.'

'Er is in tegenstelling tot andere verdragen – zoals TTIP – ook geen apart hoofdstuk opgenomen dat gaat over het waarborgen van arbeidsomstandigheden en milieu,' gaat Vander Stichele verder. Op een bijeenkomst die werd georganiseerd door de eerder genoemde lobbyorganisatie European Services Forum (ESF), werd ook niet bepaald serieus gereageerd op een suggestie dit toch te doen. 'De ESF vertegenwoordiger zei: 'We kunnen toch niet de hele wereld er bij betrekken.' De zaal begon toen te lachen. Het was echt van: wij van de financiële sector hebben hier ons ding, en van de rest willen we niets weten,' aldus Vander Stichele.

Lokale aanwezigheid en lokale inhoud

Dat een vertegenwoordiger van een van de grootste lobbyorganisaties van Europa er zo over denkt, valt misschien te verwachten. Zorgwekkender is dat TiSA vol staat met precies het soort maatregelen dat een organisatie als de

ESF graag ziet. De regels die nu in TiSA worden besproken, beperken overheden in hun doen en laten en geven extra rechten aan het bedrijfsleven. Op welke manier dat in TiSA gebeurt, kunnen we zien aan de hand van de clausules over Lokale Aanwezigheid, Transparantie en de *Standstill en Ratchet* maatregelen.

In het voorstel dat er nu ligt mogen overheden onder de noemer van 'lokale aanwezigheid', mogelijk niet meer eisen dat een buitenlandse onderneming zich vestigt in een land. Dus de Nederlandse overheid mag dan niet zeggen dat bedrijf X eerst een dochteronderneming moet openen in Nederland voordat het hier diensten gaat verkopen. Hierdoor zal het een stuk moeilijker worden om kwaliteitseisen te stellen (denk bijvoorbeeld aan snel opkomende diensten als gezondheidszorg en onderwijs via internet). Ook wordt de bescherming van klanten een stuk lastiger. Naar welke instantie moet je stappen als je slecht wordt behandeld door een buitenlandse dienstverlener die in Nederland geen aanspreekpunt heeft? En geldt de Nederlandse wetgeving in dat geval wel? Ook mogen er volgens het voorstel geen grenzen worden gesteld aan bijvoorbeeld het aantal financiële transacties. Want ook dat beperkt de omvang van de bedrijfsactiviteiten.

Iets soortgelijks geldt voor het begrip 'lokale inhoud'. Overheden kunnen niet langer eisen dat er eerst wordt gekeken naar de mogelijkheid om lokaal mensen aan te nemen, voordat er werknemers uit het buitenland worden ingevlogen. Buitenlandse bedrijven verplichten om lokaal te investeren of inkopen te doen wordt eveneens verboden.

Belangrijk voor met name de ontwikkelingslanden in TiSA, is dat het dankzij deze regels onmogelijk wordt een overdracht van technologie te eisen. Dus stel dat een bedrijf als Microsoft besluit om delen ervan te vestigen in Pakistan, dan mag Pakistan niet eisen dat Microsoft bepaalde kennis deelt. De technologische achterstand van veel ontwikkelingslanden speelt een belangrijke rol in het voortduren van wereldwijde ongelijkheid. Regels tegen het delen van kennis dragen bij aan het in stand houden van ongelijkheid en uitbuiting wereldwijd.

Transparantie of het recht op lobbyen

In de TiSA onderhandelingen wordt ook aandacht besteed aan 'transparantie'. Alleen komt transparantie volgens Vander Stichele vooral neer op het recht om te lobbyen. De regels die in dit deel van TiSA worden besproken houden in dat voordat een wetsvoorstel wordt goedgekeurd door het parlement, het

bedrijfsleven ruimte moet krijgen om hier commentaar op te leveren. Nog belangrijker is dat de VS wil dat overheden verplicht worden om hierop te antwoorden en ook moeten aangeven wat ze met het commentaar hebben gedaan. In feite leggen overheden dus eerst verantwoording af aan het bedrijfsleven en daarna pas komen verkozen volksvertegenwoordigers aan de beurt.

Dit soort transparantie is niet bepaald democratisch te noemen, al is het niet alleen het bedrijfsleven voor wie deze clausule geldt. Ook ngo's – zoals SOMO waar Vander Stichele werkzaam is – en vakbonden, milieuorganisaties en andere zogeheten belanghebbenden kunnen commentaar leveren. Maar dat is nauwelijks een geruststelling. Er zit ten eerste een groot verschil tussen organisaties die opkomen voor een algemeen belang zoals het milieu of goede arbeidsvoorwaarden en bedrijven die opkomen voor hun eigen belangen en die van hun aandeelhouders. Ten tweede werkt deze clausule in de praktijk in het voordeel van het bedrijfsleven. Vander Stichele geeft aan dat 'vergeleken met de multinationals hebben we nauwelijks de middelen om hier voortdurend op te zitten. De verhoudingen zijn wat dat betreft echt helemaal scheef. En ook wordt er in TiSA geen enkele garantie gegeven dat er iets met ons commentaar gebeurt en of dat gebalanceerd is.'

Standstill of ik...

Behalve de verdere liberalisering van diensten kent TiSA nog een andere belangrijke pijler. Het verdrag draait ook om het definitief vastleggen van de bestaande liberalisering. 'Ze willen de bestaande niveaus van marktwerking en privatisering bindend maken. Die onomkeerbaarheid is echt de bedoeling', vertelt Vander Stichele. 'Dit gaat direct tegen de democratie is.' Een nieuw middel dat hier voor wordt ingezet – in elk geval voor een deel van het verdrag – zijn de zogeheten *Standstill* en *Ratchet* clausules.

Standstill houdt in dat de mate waarin landen hun verschillende diensten hebben geliberaliseerd op het moment dat TiSA wordt afgesloten, geldt als een soort nulpunt. TiSA sluit ze als ware in (*standstill* wordt om die reden ook wel *lock-in* genoemd). Het deel van het verdrag waarop dit van toepassing is gaat over *nationale behandeling*. Deze term houdt in dat landen niet mogen discrimineren tussen nationale en buitenlandse dienstverleners, door bijvoorbeeld de één wel toe te laten en de ander niet. *Standstill* heeft als gevolg dat voor veel diensten zal gelden dat landen geen onderscheid meer mogen maken tussen buitenlandse en nationale bedrijven die diensten verlenen. Vanaf het moment dat TiSA wordt afgesloten tot ver in de toekomst. Dat betekent meer concurren-

tie met buitenlandse dienstverleners. En als een land of sector nadelige gevolgen ondervindt van deze concurrentie kan er niets meer aan gedaan worden. Welke regering er ook aan de macht is, aan deze afspraak zit men vast.

Standstill betekent niet dat overheden de regels helemaal niet meer kunnen veranderen. Dat mag gerust, maar vanwege de *ratchet* clausule maar in één richting: nog verdere liberalisering. En dat is een gevaarlijke ontwikkeling. Stel dat een land na het afsluiten van TiSA een experiment uitvoert met het toelaten van buitenlandse partijen in een bepaalde sector en dat dit leidt tot allerlei problemen. Een overheid zou dan op basis van de resultaten beleid moeten kunnen

veranderen, maar de *ratchet* clausule in TiSA steekt daar een stokje voor.

Het is nog niet helder of de *ratchet* en *standstill* clausule tot gevolg zullen hebben dat marktwerking en liberalisering dan helemaal niet meer terug kunnen worden gedraaid. De bal leggen we daarom bij de Nederlandse regering en de Europese Commissie. Het is aan hen om hier zo snel mogelijk een duidelijk antwoord op te geven.

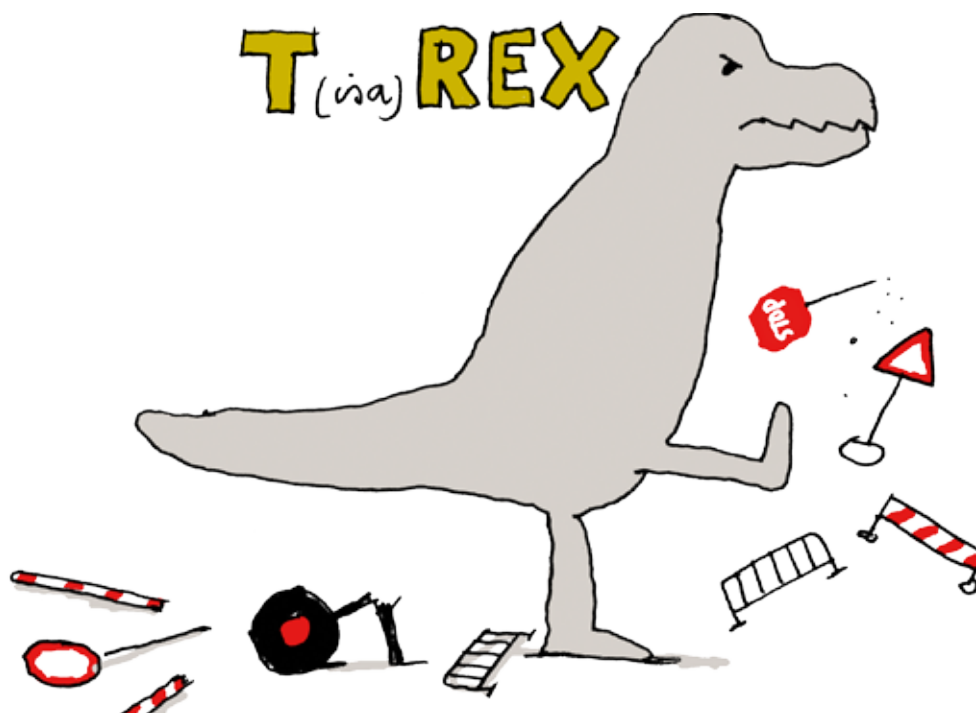
Glazen Bol

Daar komt nog bij dat landen niet alleen de huidige diensten liberaliseren, maar zelfs de toekomstige. Dat zit als volgt. Voorafgaand aan de TiSA onderhandelings-

gen is afgesproken dat de deelnemende landen gebruik zouden maken van een zogeheten hybride benadering om de onderhandelingsagenda te bepalen. De onderwerpen die worden besproken, werden vastgesteld door gebruik te maken van *negative listing* voor nationale behandeling en *positive listing* voor *markttoegang*. *Negative listing* houdt in dat landen aangeven welke sectoren van hun economie ze níét willen liberaliseren. Alle sectoren die niet zijn opgeschreven, worden daarmee onderdeel van de onderhandelingen. Toegepast op nationale behandeling betekent *negative listing* dat overheden niet mogen discrimineren naar buitenlandse dienstverleners behalve voor de sectoren waarvoor ze die mogelijkheid expliciet open hebben gehouden.

Dit geldt ook voor toekomstige diensten. Nieuwe diensten die nu nog niet bestaan, zullen automatisch onder de regels van TiSA vallen wanneer het gaat om nationale behandeling. Als de onderhandelingen over TiSA in de jaren tachtig hadden plaatsgevonden, dan hadden landen toen al moeten bedenken op welke manier ze om zouden willen gaan met een fenomeen als het internet.

Het wordt landen overigens toegestaan om aan te geven waar ze eventueel uitzonderingen willen maken. Alleen betekent dat wel dat ze met een glazen bol in de toekomst moeten kunnen kijken.

TISA EN DE SECTOREN

TISA EN DATAPRIVACY

De handel in 'big data' is in de afgelopen tien jaar uitgegroeid tot een miljardenindustrie. Met boegbeelden als Google en Facebook. Zij leveren hun diensten 'gratis', maar verdienen hun brood met het analyseren en verkopen van de data van miljarden gebruikers.

De opslag en het gebruik van persoonlijke data door bedrijven en overheden is een controversieel onderwerp. Met name toen Edward Snowden onthulde dat de Amerikaanse nationale veiligheidsdienst onbegrensde toegang had tot de persoonlijke data van miljarden burgers wereldwijd. Om deze reden willen landen als Duitsland, India en Brazilië, multinationals verplichten om de data van hun staatsburgers op te slaan op servers in hun eigen land. Ook het Europees Hof van Justitie besloot vorig jaar dat Amerikaanse dochterbedrijven niet langer automatisch persoonsgegevens van Europese burgers mogen opslaan op servers in de Verenigde Staten. Volgens het hof zou de data onvoldoende beschermd zijn tegen misbruik door inlichtingendiensten.

Lobbyisten voor Amerikaanse techgiganten hebben de TiSA onderhandelingen aangegrepen om deze ontwikkeling tegen te gaan. De lobbyorganisatie US Chamber of Commerce, noemde het een topprioriteit om 'alle initiatieven die oproepen tot lokale data-opslag en het beperken van dataverkeer over de grens, een halt toe te roepen.'

Uit gelekte onderhandelingsdocumenten blijkt dat de Amerikaanse regering hier gehoor aan geeft. Het voorstel van de VS is dat geen enkele overheid een bedrijf beperkingen mag opleggen in de toegang, verwerking of opslag van (persoonlijke) data. Als deze positie door de andere TiSA landen wordt overgenomen, zal dit leiden tot een regelrechte ondermijning van de Europese wetgeving omtrent dataveiligheid en privacy.

TISA EN DE ZORG

De zorg wordt, net als het onderwijs, veelal gezien als een publieke dienst. We zouden per slot van rekening recht moeten hebben op goede zorg ongeacht de dikte van onze portemonnee en een gezonde bevolking is een publiek belang op zich. Internationale vakbonden pleiten er voor gezondheidszorg in zijn geheel buiten handelsverdragen te houden. Tot nu toe is daar niet naar geluisterd. In TiSA behouden landen het recht om gezondheidszorg met publiek geld te financieren, maar tegelijkertijd worden verschillende onderdelen van de zorg wel degelijk geliberaliseerd.

De Nederlandse positie in de onderhandelingen is om ook de ambulancezorg, kraamzorg, ziekenhuisdiensten (zoals catering), psychologen, tandartsen en verpleeghuizen aan buitenlandse concurrentie bloot te stellen. Dit heeft te maken met het feit dat die diensten in Nederland al vergaand geprivatiseerd zijn.

Ook de Nederlandse zorgverzekeraars kunnen te maken krijgen met meer concurrentie van buitenlandse partijen. Het vreemde aan de Nederlandse positie in de onderhandelingen is dat deze 'markten' open worden gesteld voor buitenlandse aanbieders, maar dat er aan de andere kant het voorbehoud wordt gemaakt om te kunnen discrimineren tussen nationale en buitenlandse partijen. Nederland lijkt dus op twee gedachten te hinken. Hierdoor is het niet duidelijk wat de precieze gevolgen zijn voor de zorgsectoren die in TiSA worden besproken. Het is belangrijk dat de Nederlandse politiek dit uitlegt.

Een andere belangrijke vraag is of het mogelijk blijft om de bestaande liberalisering van de zorg in Nederland terug te draaien. Zoals iedereen weet is er in Nederland al tien jaar lang een falend experiment gaande met marktwerking in de zorg. De zorg, zo werd destijds gezegd, zou door meer marktwerking efficiënter, transparanter en goedkoper worden. Geen van deze beloften is waargemaakt. Als er in Nederland één sector is waar marktwerking heeft gefaald, dan is het wel de zorg. De kosten zijn in de afgelopen tien jaar met 45 procent gestegen en de zorguitgaven van een gemiddeld gezin zijn vervieelvoudigd.

De zorg wordt steeds duurder. Om kosten te besparen wordt er steeds meer bezuinigd op personeelskosten, met negatieve gevolgen voor de kwaliteit van zorg. Het bedrijfsle-

ven, de farmaceuten voorop, verstevigt haar greep op de zorg en is toch echt meer gericht op waar verdiend kan worden dan op waar iets nodig is. Als ebola niet als arme landen ziekte bekend stond, had er al lang een medicijn tegen bestaan. En terwijl private zorgverzekeraars door de centrale bank verplicht worden om miljarden aan eigen vermogen achter te houden – maar genoeg geld overhouden om jaarlijks miljoenen uit te geven aan reclamecampagnes – wordt er door de managers in verpleeghuizen gekibeld over de vraag of bewoners wel of niet hun eigen brood mogen smeren. Ze zouden er zomaar teveel beleg op kunnen doen.

Kortom, er is alle reden om de marktwerking in de zorg terug te draaien. Maar de vraag is of dat kan/mag met TiSA. Er is namelijk de standstill clause die zegt dat landen het bestaande niveau van liberalisering moeten vasthouden en dat ze alleen méér marktwerking mogen invoeren. Hebben initiatieven om de zorg weer te nationaliseren en een nationaal zorgfonds op te richten nog kans van slagen, of draait TiSA deze pogingen al bij voorbaat de nek om?

TISA EN ENERGIEDIENSTEN

Wereldleiders kwamen afgelopen december in Parijs overeen om de temperatuurstijging als gevolg van klimaatverandering niet boven de twee graden uit te laten komen. Op hetzelfde moment werd een paar honderd kilometer verderop in Genève onderhandeld over TiSA. Hier werden afspraken gemaakt die het behalen van deze doelstelling een stuk moeilijker zal maken. De term 'technologische neutraliteit' speelt daarbij een sleutelrol. In het voorstel zoals het er nu ligt in TiSA, wordt het concept van technologische neutraliteit ook toegepast op de energiesector. Dat zou betekenen dat overheden op handelsgebied voor energiediensten geen onderscheid meer mogen maken tussen verschillende energiebronnen. Als overheden de nationale markt voor energiediensten (bijvoorbeeld technisch advies of distributie) openzetten, dan moet dat gelden voor alle soorten energiebronnen. Het mag dan niet zo zijn dat er meer beperkingen gelden voor diensten voor olie en schaliegas dan voor zonne- en windenergie.

Overheden mogen hierop een uitzondering maken, maar dan mag de maatregel geen negatieve invloed hebben op de internationale handel. Maar je kunt je wel voorstellen dat vrijwel elke maatregel die gericht is op het ontmoedigen van vervuilende energiebronnen niet goed zal zijn voor de internationale handel daarin. Dat is ten slotte precies de bedoeling. In een tijd waarin we

de noodzakelijke stap moeten maken naar een duurzame samenleving moeten overheden maximale beleidsvrijheid hebben om duurzame en schone energie te bevorderen.

TISA EN DE FINANCIËLE SECTOR

Als er één sector is die heeft aangetoond dat goede regels belangrijk zijn, dan is het wel de financiële sector. Doordat banken ongehinderd zeer speculatieve producten konden verkopen en risicovolle investeringen konden doen, ontstond in 2008 de wereldwijde financiële crisis. Het was de samenleving die voor de kosten moest opdraaien.

Acht jaar later zijn de Verenigde Staten en de Europese Unie nog steeds bezig met het hervormen van de financiële sector. Tot dusver met beperkte resultaten. Een meerderheid van de banken is nog steeds te groot en de spelers in de financiële sector zijn veel te sterk met elkaar verweven. Wat betekent dat wanneer één bank failliet gaat, anderen hierin worden meegetrokken. Betere regulering en meer toezicht zijn nodig om een nieuwe crisis te voorkomen.

Gelekte TiSA documenten laten zien dat de onderhandelingen worden aangegrepen om de poging tot betere regulering binnen de financiële sector een halt toe te roepen. In de financiële sector wordt namelijk verwacht dat er in de nabije toekomst strengere re-

gels zullen komen en de bankiers vinden het mooi genoeg geweest. Met hulp van TiSA proberen ze te voorkomen dat er beter wordt gereguleerd. Met als gevolg dat de beperkte hervormingen die zijn doorgevoerd sinds de financiële crisis niet veel strenger kunnen worden.

Het voorstel in TiSA is dat overheden geen invloed mogen hebben op de waarde en hoeveelheid van financiële transacties. Ook mag een land geen limiet stellen op het aantal aanbieders van financiële diensten. Waardoor TiSA-landen het risico lopen een veel te grote financiële sector te ontwikkelen. Als het dan misgaat, zijn de maatschappelijke gevolgen niet te overzien. Het voorstel zegt daarnaast dat financiële instellingen niet opgedeeld mogen worden. En dat een overheid slechts bij hoge uitzondering een verbod kan instellen op nieuwe financiële producten.

TISA EN ONDERWIJS

Onderwijs is een sector die tot nog toe weinig aan bod is gekomen in handelsverdragen. De reden daarvoor is simpel: onderwijs is van dermate groot publiek belang dat overheden de vrijheid nodig hebben om iedereen goed en toegankelijk onderwijs aan te bieden. Maar naast het publieke onderwijs bestaat er ook privaat gefinancierd onderwijs. In Nederland bestaan basisscholen waar je voor 13.000 euro per jaar je kind

kan laten profiteren van kleinere klassen en er zijn vele private organisaties voor hoger en volwassenenonderwijs. Daarom wordt er in TiSA toch gepraat over het liberaliseren van de onderwijssector.

In TiSA maakt Nederland een voorbehoud waarmee ze naar eigen zeggen de publieke financiering van onderwijs beschermt. Aan de andere kant legt Nederland geen enkele beperking op aan private onderwijsaanbieders uit het buitenland. Andere landen doen dit wel en behouden bijvoorbeeld het recht om grenzen te stellen aan de hoeveelheid private onderwijsinstellingen. Nederland laat dit aan de markt over en stelt zichzelf daarmee open voor concurrentie uit het buitenland. Meer private concurrentie kan leiden tot een verdere tweedeling in het onderwijs. De duurste onderwijsinstellingen kunnen bijvoorbeeld de beste docenten aantrekken, waardoor de kwaliteit van het onderwijs van je kinderen gaat afhangen van hoeveel geld je hebt.

Anderzijds is het de vraag of de Nederlandse overheid na TiSA nog in staat is iets te doen als de kwaliteit van dit soort onderwijs onder de maat blijkt te zijn. Er zijn tenslotte ook private onderwijsinstellingen die vooral bezig zijn met geld verdienen en minder met onderwijs geven. Volgens de internationale onderwijsbond zal TiSA het voor overheden moeilijker maken om er voor te zorgen dat deze instellingen zich houden aan de nationale regels.

TISA EN WATER

De officiële positie van de Europese Commissie is dat het lidstaten nooit het recht zal ontnemen om hun eigen watervoorziening te reguleren. In TiSA behouden landen het recht om wateropslag, zuivering en distributie zelf te regelen. Dit geldt ook voor drinkwater. Maar dat betekent niet dat we hier gerust over kunnen zijn. De Europese Commissie heeft namelijk eerder al pogingen gedaan om de watervoorziening via handelsverdragen te liberaliseren.

Zo bleek uit gelekte documenten dat de EU in CETA bereid was om alle waterdiensten te liberaliseren, inclusief drinkwater. Met dank aan grote maatschappelijke druk werden de Europese en Canadese overheid uiteindelijk gedwongen dit terug te draaien. Als deze documenten niet waren gelekt, was dus in één klap de hele watersector geliberaliseerd.

Ook buiten handelsverdragen om heeft de Europese Commissie laten zien dat het geen enkele moeite heeft om de watersector te privatiseren. Denk bijvoorbeeld aan Griekenland waar de EU en het IMF in ruil voor noodsteun eisten dat de drinkwatervoorziening werd geliberaliseerd. Tot grote woede van de bevolking. We kunnen er dus niet zo maar op vertrouwen dat TiSA geen gevolgen zal hebben voor onze drinkwatervoorziening.

Het is daarom van belang dat de TiSA-landen ons inzicht geven in hun positie over

waterdiensten. Alleen dan kunnen we controleren of het universele recht op water niet geschonden wordt.

TISA EN ISDS

Een van de veelgehoorde bezwaren tegen TTIP is de zogeheten ISDS-clausule. Met ISDS kunnen bedrijven de overheid direct aanklagen als deze maatregelen neemt waardoor hun winsten in de knel komen. In de TiSA onderhandelingen wordt niet gesproken over het opnemen van deze zeer omstreden manier om handelsgeschillen op te lossen. In plaats daarvan willen de TiSA-landen het schenden van de afspraken in het verdrag bestraffen op staatsniveau. Oftewel als het Nederlandse bedrijfsleven zich benadeeld voelt door een nieuwe wet in bijvoorbeeld Panama, dan zal het eerst moeten klagen bij de Nederlandse overheid. Deze kan dan besluiten om een zaak te beginnen tegen Panama.

ISDS lijkt dus uitgesloten, maar helaas is dat niet het geval. In theorie kan TiSA wel degelijk door het bedrijfsleven worden gebruikt om ISDS-zaken te beginnen. Dat heeft te maken met het feit dat TiSA maar één van de vele verdragen is die op dit moment van kracht zijn. Nederland alleen heeft al bijna honderd investeringsverdragen met individuele landen. Deze verdragen worden BIT's genoemd, Bilateral Investment Treaties. In deze BIT's zit meestal ISDS. Hier zit de adder onder het gras: als twee landen die aan TiSA

deelnemen onderling een BIT hebben, dan kan deze door bedrijven worden gebruikt om de afspraken in TiSA af te dwingen.

Neem als voorbeeld Nederland en Panama. Deze twee landen hebben een BIT waar ISDS in zit en doen beiden mee aan TiSA. In Nederland gevestigde bedrijven kunnen daardoor alsnog onder de ISDS-vlag de Panamese overheid aanklagen als ze vinden dat dit land de afspraken in TiSA(!) schendt. En andersom, kunnen in Panama gevestigde bedrijven de Nederlandse overheid aanklagen als deze iets doet dat hen niet bevalt. In de wonderlijke wereld van de internationale handel betekent geen ISDS in TiSA dus niet dat er geen ISDS in TiSA zit.

DE POSITIE VAN DE NEDERLANDSE REGERING

Lange tijd moesten we gissen naar de Nederlandse plannen met TiSA. Totdat in mei 2016 de EU onder druk van maatschappelijke organisaties haar (bijna definitieve) TiSA aanbod openbaar maakte. Ook de Nederlandse positie in de onderhandelingen kan hieruit worden opgemaakt.

Myriam Vander Stichele kwam na het doorspitten van dit document tot de conclusie dat Nederland, ook in vergelijking met de andere deelnemers, veel sectoren vrijgeeft. 'Je ziet dat andere landen veel terughoudender zijn over het liberaliseren van hun diensten', aldus Vander Stichele. 'Vooral Oost-Europese landen, maar ook het Verenigd Koninkrijk, dat zich hard maakt voor de

ationale gezondheidsdienst, de NHS. Dit land sluit ook buitenlandse concurrentie in ambulancediensten, rust- en verzorgingstehuizen uit. Dit in tegenstelling tot Nederland, dat vrijwel geen enkele op- of aanmerking plaatst bij deze sectoren.'

Als Nederland sectoren beschermt dan doet het dat halfhartig. 'Neem bijvoorbeeld de gezondheidszorg', merkt Vander Stichele op. 'Nederland wil daar wel maatregelen kunnen nemen als het aankomt op nationale behandeling, maar plaatst geen enkele uitzondering onder markttoegang. Dat betekent dat je dan tal van maatregelen niet mag nemen.' Voorbeelden van dergelijke maatregelen zijn quota (bijvoorbeeld een maximaal aantal tandartsen), een economic needs

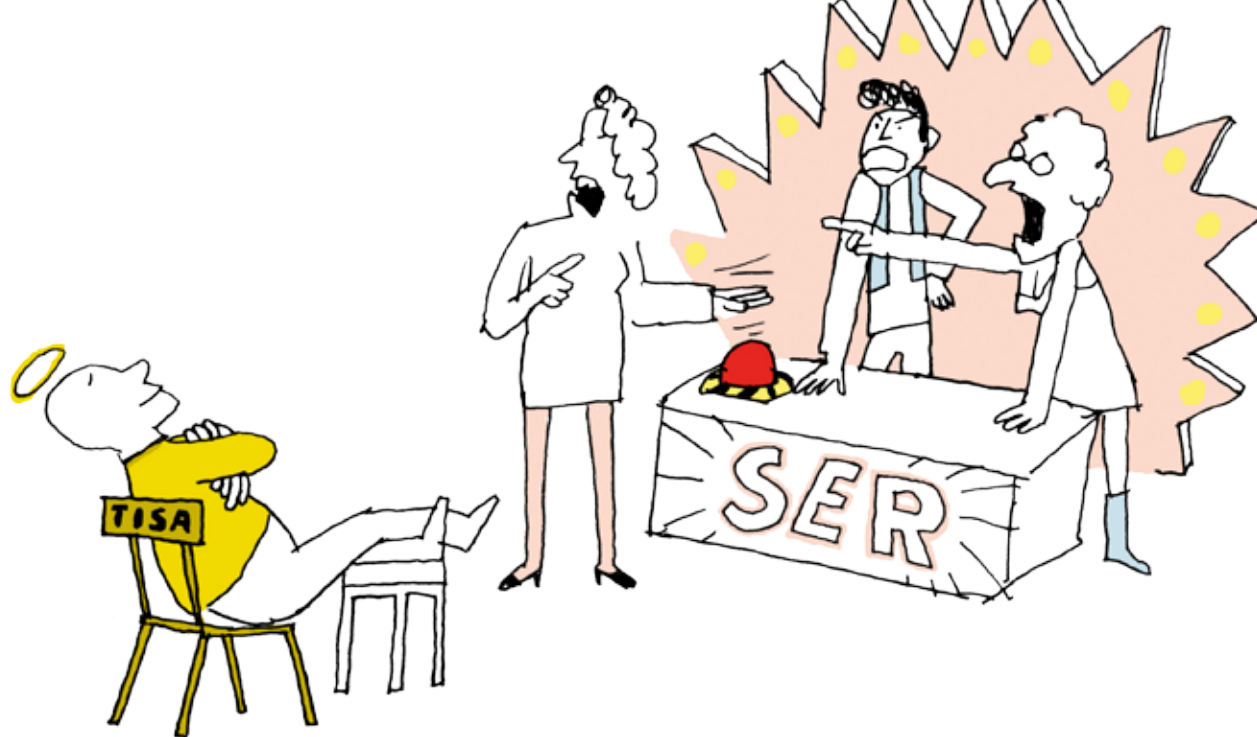
'want mochten er straks problemen ontstaan door deze verregaande liberalisering, dan is het te laat. Dan kunnen we het niet meer terugdraaien.'

test ('hebben we in dit gebied wel nog een apotheek nodig') of eisen aan hoe een dochterbedrijf van een multinational zich hier vestigt.

Vander Stichele begrijpt weinig van de Nederlandse positie, maar het past simpelweg bij het neoliberale beleid van de afgelopen regeringen. 'Ze denken vrij-handel is goed, dus waarom zouden we uitzonderingen maken? Het is bij onze regering nog niet echt doorgedrongen dat er soms wel eens beperkingen nodig kunnen zijn in handels- en investeringsverdragen om de maatschappij en het milieu te beschermen.' Een schadelijke houding volgens Vander Stichele, 'want mochten er straks problemen ontstaan door deze verregaande liberalisering, dan is het te laat. Dan kunnen we het niet meer terugdraaien, want internationale verdragen staan boven nationale wetten.'

VOLDOET TISA AAN DE EISEN VAN DE SER?

Bij wijze van conclusie leggen we TiSA langs de meetlat waar handelsverdragen volgens de Sociaal Economische Raad (SER) – waar ook de FNV deel van uitmaakt – aan moeten voldoen. Het belangrijkste adviesorgaan kwam afgelopen april tot zeven sociale en duurzame uitgangspunten voor internationale handelsverdragen. Voldoet TiSA aan de eisen? Nee.

1 Duurzame mondiale welvaart

Ontwikkelingslanden en opkomende economieën zullen niet kunnen concurreren met de sterke dienstensector in de EU en de VS, waardoor mondiale ongelijkheid kan toenemen. Op het gebied van milieu wordt het aanpakken van klimaatverandering moeilijker gemaakt.

2 Fundamentele arbeidsnormen

TiSA zegt hier vrijwel niets over. Er is in tegenstelling tot sommige andere handelsverdragen geen hoofdstuk

opgenomen dat gaat over bindende arbeidsnormen.

3 Werk en inkomen

Volgens de EU zal de economie met dank aan TiSA (een beetje) groeien. Maar dat zegt niets over hoe deze groei verdeeld zal worden. Aangezien multinationals door hun omvang het meest van handelsverdragen profiteren zal het grootste deel van deze groei in de zakken van de bestuurders en aandeelhouders terecht komen. Open markten betekenen

daarnaast meer concurrentie en dat zal leiden tot druk op lonen.

4 Europees beschermingsniveau

In TiSA worden bedrijven nergens verplicht om te zorgen voor goede, toegankelijke en betaalbare diensten.

5 Beleidsruimte overheid

Overheden mogen met dank aan TiSA veel minder eisen stellen aan bedrijven die in een land diensten leveren. De beleidsruimte van overheden wordt daarmee beperkt.

6 Publieke diensten uitgezonderd

Dit hangt af van hoe je publieke diensten definieert. Volgens de EU zijn publieke diensten uitgezonderd, maar dan alleen volgens de strikte definitie die binnen

TiSA wordt gehanteerd. De grens tussen publieke en private diensten wordt steeds vager.

7 Draagvlak en transparantie

Er is in zakelijke kringen veel enthousiasme voor TiSA, maar voor de rest van de bevolking kun je moeilijk van draagvlak spreken want nog vrijwel niemand heeft van het verdrag gehoord. Transparantie over de onderhandelingen is er veel te weinig. En het hoofdstuk over 'Transparantie' in het verdrag verhuult dat het eigenlijk gaat om een recht op lobbyen.

TISA IN HET DAGLICHT

Aan het begin van deze brochure stelden we de vraag: wat zal TiSA voor ons betekenen? Inmiddels hebben we hier zo goed mogelijk een antwoord op gegeven. Maar dat betekent natuurlijk niet dat alles nu gezegd is. Er blijft veel onduidelijkheid. En die onduidelijkheid bestaat niet alleen bij ons, maar ook in de politiek.

Wat we wel weten is in elk geval behoorlijk zorgwekkend en onduidelijkheid is natuurlijk evenmin geruststellend. Wat zullen de gevolgen zijn van TiSA voor alle verschillende diensten die Nederland rijk is? Hoe beïnvloedt TiSA werkende mensen? Wat zijn de gevolgen voor het milieu? Kunnen we marktwerking en privatisering nog terugdraaien? Pas als we deze en andere vragen aan onze

vertegenwoordigers stellen, kunnen we de discussie over TiSA op gang brengen. En mochten zij het moeilijk vinden deze vragen te beantwoorden, dan is de volgende logische vraag: waarom doen we hier dan aan mee?

Samen kunnen we de politiek onder druk zetten om met de antwoorden te komen waar we recht op hebben. Willen we TiSA onder de aandacht brengen dan moeten we daar nu mee beginnen. Als we nog langer wachten, zullen de onderhandelingen afgerond zijn en komen de antwoorden te laat. Dus zoek de mensen op in je gemeente, in het parlement of bij de verschillende ministeries en bevraag ze over het thema. Bijvoorbeeld aan de hand van de lijst voorbeeldvragen hiernaast.

VOORBEELDVRAGEN

- **Op welke manier zal TiSA invloed hebben op mijn werk in de [...] sector?**
- **Op welke manier gaat u er voor zorgen dat TiSA de overgang naar een duurzame economie niet hindert?**
- **Geldt ISDS wel of niet voor bedrijven uit TiSA-landen?**
- **Waarom worden publieke diensten niet volledig uitgesloten van TiSA? En ook: Wat zijn volgens u publieke diensten?**
- **Wordt het door TiSA onmogelijk gemaakt om privatisering en marktwerking terug te draaien voor de [...] sector?**
- **Waarom zouden wij TiSA nodig hebben?**
- **Als de heel goede vrienden van diensten het beste met ons voor hebben, waarom is er dan zoveel geheimzinnigheid rondom TiSA?**

TTIP, CETA én TiSA

Het goede nieuws is dat er al een tijdlang campagne wordt gevoerd tegen TTIP en CETA. Het verzet tegen TiSA kan daar perfect op aansluiten. De afkortingen zijn weliswaar anders maar in de kern zijn de verdragen hetzelfde. Ze draaien alledrie om marktwerking, geven het bedrijfsleven meer macht – waardoor vaak rechten van werknemers als eerste in de knel komen – en beperken democratisch gekozen overheden in hun doen en laten. Aangezien er vele lokale groepen van de FNV en anderen actief zijn tegen TTIP en tientallen gemeentes zich al TTIP-vrij hebben verklaard, is het een relatief kleine moeite om ook TiSA onderdeel te maken van deze campagne. Woon je in een gemeente waar dit nog niet gebeurt, neem dan contact op met de FNV of een van de vele andere actiegroepen in het land en vraag ze om advies.

Verder kun je natuurlijk deelnemen aan de lokale, landelijke en internationale demonstraties die regelmatig worden georganiseerd. Meer informatie hierover vind je op stop-ttip.org.

MEER WETEN OVER TISA?

In de laatste jaren is er uitgebreid onderzoek gedaan naar TiSA. Hieronder een selectie van de meest interessante rapporten.

The Really Good Friends of Transnational Corporations (PSI/OWINFS, 36 pagina's, september 2014)
Our World Is not For Sale (OWINFS) en *Public Services International* (PSI) schrijven over verschillende aspecten in TiSA en hoe deze het recht van overheden om te reguleren, aantasten.

Public Services under Attack (TNI, CEO, en anderen, 46 pagina's, oktober 2015)
Een grondige analyse van handelsverdragen TTIP en CETA (met verwijzingen

naar TiSA) en hun invloed op publieke diensten.

De WikiLeaks documenten

Op de site van WikiLeaks kun je alle gelekte TiSA documenten teruglezen. Daarnaast zijn er diverse analyses te vinden. Het geeft lezers een bijzonder goed beeld van hoe ver dit verdrag reikt.

Nog meer informatie nodig?

Voor meer informatie over TiSA verwijzen we je door naar de websites van EPSU (de Europese vakbondsfederatie voor publieke diensten), PSI (de federatie op mondiaal niveau) en UNI Global Union (een mondiale vakbondskoepel). Ga voor een uitgebreide leeslijst ook

naar de STOP TTIP website. Hier vind je een overzichtelijke leesmap over TiSA, TTIP en CETA. Deze website laat je ook zoeken op rapporten en artikelen die gaan over een specifieke dienstensector. Heel handig als je wilt weten hoe deze handelsverdragen jouw sector zullen raken.

Twitter

Wil je op de hoogte blijven van het meest actuele nieuws over TiSA, TTIP en CETA? Volg dan zeker deze organisaties op Twitter.

Bilaterals

@bilaterals_org

Corporate Europe Observatory

@corporateeurope

FNV

@FNV

Het Stop TTIP Bondgenootschap

@eci_tt看

Public Services International

@PSIglobalunion

SOMO

@SOMO

The Transnational Institute

@TNIinstitute

EPSU

@EPSUnions

UNI Global Union

@uniglobalunion

De drie FNV sectoren die deze brochure uitgeven zijn lid van EPSU, de Europese vakbondsfederatie voor publieke diensten en van PSI, de federatie op mondiaal niveau. EPSU voert actief campagne tegen CETA en TTIP. Ook over TiSA hebben de bonden zorgen. Jan Willem Goudriaan, algemeen secretaris van EPSU zegt: 'TiSA sluit liberalisering van publieke diensten zoals zorg en welzijn niet uit. In PSI proberen we met bonden uit de betrokken landen dit verdrag tegen te houden. We denken niet dat het bijdraagt aan eerlijke handel. Verbetering van de kwaliteit van publieke diensten, noch versterking van de rechten van werknemers en werknemers, zijn doelstellingen van dit verdrag.'

WOORDENBOEK HANDELSVERDRAGEN

Handelsverdragen zijn even invloedrijk als ondoorgrondelijk. Hoewel ze een grote invloed hebben op de manier waarop we politiek bedrijven en onze economie organiseren, is het maar moeilijk te achterhalen hoe ze tot stand komen. Dat heeft natuurlijk te maken met de geheimhouding waarmee alle onderhandelingen over handelsverdragen gepaard gaan. Maar als er dan iets publiek wordt gemaakt, staat het bol van het jargon. Ook deze brochure is hier niet vrij van.

Omdat handelsverdragen steeds belangrijker worden, vind je hieronder enkele van de belangrijkste termen die in elk handelsverdrag terugkeren. Je zal er niet direct de show mee stelen op een verjaardag, maar ze helpen wel om te begrijpen hoe deze wereld in elkaar steekt.

Positive en Negative listing

Als de overheden van bepaalde landen besluiten om met elkaar te onderhandelen over een verdrag, is een eerste stap om aan te geven welke onderdelen van hun economie worden besproken en welke niet. Dat gaat vrij gedetailleerd. Zo wordt de sector 'transport' bijvoorbeeld opgedeeld in vervoer per land, zee, lucht en zo verder. Landen kunnen op twee manieren aangeven welke sectoren ze willen bespreken tijdens de onderhandelingen. Dat gaat via positive of negative listing. Bij positive listing geven landen aan over welke onderwerpen ze wél willen onderhandelen, bij negative listing juist over welke niet. De laatste jaren vinden onderhandelingen over handel vooral plaats op basis van negative listing. Dit zou er toe moeten leiden dat verdragen 'ambitieuzer', veelomvatter worden. Het probleem van negative listing is dat alles wat landen niet opschrijven automatisch onderdeel wordt van de onderhandelingen. Door deze benadering wordt het zelfs mogelijk om ook toekomstige diensten, diensten die op dit moment nog helemaal niet bestaan, onderdeel te maken van het verdrag. Terwijl we nu nog helemaal niet kunnen weten of dat wel een goed idee is. In de onderhandelingen over TiSA wordt gebruikt gemaakt van zowel positive als negative listing. Onder het kopje markttoegang schrijven landen op waarover ze wel willen onderhandelen en bij nationale behandeling waar ze niet over onderhandelen.

Markttoegang

De onderhandelingen zijn dus opgedeeld in twee delen. De eerste daarvan is markttoegang. Onder deze categorie valt een groot scala aan regels. Onder andere over de omvang van de activiteiten die een bedrijf mag hebben. Denk bijvoorbeeld aan hoeveel Ikea-vestigingen er mogen zijn, de hoeveelheid transacties die een bank mag uitvoeren of de openingstijden van winkels. Op dit moment hebben de landen die meedoen aan TiSA afgesproken dat overheden vrijwel geen beperkingen mogen opleggen die de omvang van de bedrijfsactiviteiten beperken. TiSA zou overheden verbieden om een economic needs test uit te voeren. Dat is een test waarmee overheden kunnen kijken waar economisch gezien behoefte aan is. Deze test kan door overheden worden gebruikt om lokale economieën te beschermen tegen de nadelen van hoge concurrentie. Bijvoorbeeld door de komst van een grote supermarkt tegen te houden om zo de lokale buurtsuper te beschermen, of een bedrijf verplichten om aan te tonen dat er op de lokale arbeidsmarkt geen geschikte mensen zijn, voordat er buitenlandse werknemers worden ingehuurd.

Nationale behandeling

Het tweede deel is nationale behandeling. Deze term houdt in dat buitenlandse bedrijven op dezelfde manier behandeld moeten worden als nationale bedrijven.

Bepaalde belastingvoordelen of subsidies wel toekennen aan Nederlandse bedrijven, maar niet aan buitenlandse, wordt gezien als discriminatie. In jargon heet dit wel 'het creëren van een gelijk speelveld'. Maar wanneer is er sprake van een gelijk speelveld? Grote internationaal opererende bedrijven zijn ten slotte vaak een stuk competitiever op de markt dan kleinere bedrijven. De meeste multinationals hebben enorme geldvoorraden tot hun beschikking. Ze kunnen hierdoor een tijdlang hun diensten aanbieden onder de kostprijs en zo de concurrentie kapot maken. Is er in zo'n geval sprake van een gelijk speelveld? In TiSA ontnemen overheden zichzelf het recht om nu en in de toekomst onderscheid te maken tussen lokale en nationale belangen en die van multinationals.

Standstill en ratchet

Deze twee clausules kunnen worden samengevat als een éénrichtingsweg naar liberalisering. De standstill clause houdt in dat de mate waarin overheden hun economie hebben geliberaliseerd op het moment dat TiSA wordt afgesloten niet meer mag worden teruggedraaid. De ratchet clause betekent dat als overheden besluiten om ná het afsluiten van TiSA een markt verder te liberaliseren dit ook niet kan worden teruggedraaid.

TISA

TRADE IN SERVICES AGREEMENT

FNV Overheid

FNV Publiek Belang

FNV Zorg & Welzijn

IN SAMENWERKING MET

SOMO

tni
transnationale
instituten

